נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו נעניתי לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריך אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן מיד נכנס רבי אלעזר (א) בן רבי שמעון ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת כו': תנו רבנן מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות הי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דנפלו מחמת גובהייהו אי נמי דקיימן אגודא דנהרא כי ההיא אשיתא רעועה דהואי בנהרדעא דלא הוה חליף רב ושמואל תותה אע"ג דקיימא באתרה תליסר שנין (ב) יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם אמר ליה שמואל לרב ניתי מר נקיף אמר ליה לא צריכנא האידנא דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן דנפיש זכותיה לא מסתפינא רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא ובעי לפנוייה עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכי' בשמעתא עד דפנייה כתר דנפק נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפד סבר לה כי הא דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס ואם תימצי לומר עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו אמר רב חנן מאי קרא דכתיב קטנתי מכל החסדים ומכל האמת מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה כי הא דאתמר שאלו תלמידיו (את רבי זירא ואמרי לה) לרב אדא בר אהבה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני (ג) ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחבירי בהכינתו ואמרי לה בחניכתו אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא אמר ליה בינקותיה לא דכירנא בסיבותיה דכירנא דכל יומא דעיבא הוו מפקין ליה בגוהרקא דדהבא וסייר לה לכולה מתא וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה אי אפשר למרה בני לה ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא וליתביה לעניים זמנין דסמכא דעתייהו ולא אתו למיזבן ולשדייה לבהמה קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ולא ליזבניה כלל נמצאת מכשילן לעתיד לבא כי הוה [א] ליה מילתא דאסותא הוי מלי כוזא (ד) דמיא ותלי ליה בסיפא דביתא ואמר כל דבעי ליתי ולישקול ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר והוה מנח כוזא דמיא ודלי ליה ואמר כל דצריך ליתי וליעול דלא לסתכן כי הוה כרך ריפתא הוה פתח לבביה ואמר כל מאן דצריך ליתי וליכול אמר רבא כולהו מצינא מקיימנא לבר מהא דלא מצינא למיעבד

משום

נזדמן לו אדם אחד שהוא מבוער ביותר. במסכת דרך ארץ מפרש דאותו אדם היינו אליהו ולטוב נתכוין כדי שלא ירגיל בדבר: **לא** צריכא דנפלי מחמת גובהייהו. פי' דהוו בריאות ולא היו ראויות ליפול אלא מחמת גובהן: **אמר** ליה דאיכא רב ארא בהדן דנפיש זכותיה. ול"ל דתרי רב אדא הוו דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא דמליט בכמה מקומות אמר רב אדא בר אהבה אמר רבא (ט) והא רב אדא בר אהבה דהכא משמע דהוה חבר לרב ולשמואל מדקאמר ליה שמואל לרב וקאמר ליה הא איכא רב אדא בהדן ואנן ידעינא דרב יהודה היה תלמיד דרב ושמואל ורבא הוה נולד ביום שמת רב יהודה ורב אדא היה תלמיד דרבא א"כ ע"כ צ"ל דתרי רב אדא הוו: **בהכינתו.** פירוש בכינוי שמכנין אותו (י) בני אדם לגנאי בחניכתו פי' כינוי שם משפחתו שם לוי כמו שם חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (גיטין דף פח.) כגון רבי אברהם אבן עזרא שכל בני משפחתו היו נקראים כך ודוקא לגנאי אבל לשבח מותר:

אמרו

נזדמן לו אדם. יש ספרים שכתוב כאן אליהו זכור לטוב והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר: ה"ג **מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא שראויות ליפול הי ניהו בריאות והי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות והי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דקיימן אגודא דנהרא.** מפולת שיש שם רוח חזק שמפיל החומות (ה). מפולת שאמרו מתריעין עליהן בבריאות קאמרינן שיהו החומות בריאות ואף על פי כן נופלות מכח נשיבת הרוח אבל אם היו החומות הנופלות רעועות אין מתריעין עליהן וכשאינן ראויות ליפול מתריעין עליהן ולא כראויות ליפול: **לא צריכא.** הא דקתני שאינן רעועות וראויות ליפול אלא כגון דקאי אגודא דנהרא על שפת הנהר שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילין אותה שמקלקלין את הקרקע ושומקין את היסוד: **כי ההיא אשיתא רעועה כו':** **באתרה.** במקומה. אף על גב דאינה ראויה ליפול דהא קמה באתרה כולי האי אפילו הכי כיון דרעועה היא לא הוו חלפי תותה אלא היה מקיף סביבותיה: **מנכין.** ממעטין: ה"ג **לא הקפדתי בתוך ביתי** (ו) **ולא הלכתי בלא תורה.** דכל שעתא הוה גרים: **בהכינתו.** שמכנים לו בני אדם (ז) כגון שם לווי: **חניכתו.** כמו חניכת אבות בגיטין עד י' דורות (גיטין דף פח.): **ביומא דעיבא.** יום המעונן דהוי רוח מנשבת ומסתפי דלא תפיל חומות: **בגוהרקא.** תיבה תלויה בעגלה ושרות יושבות בהן: **וסייר.** בודק. תרגום פוקד (שמות לד) מסער. כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם(ט): **כי הוה ליה מילתא דאסותא רמי ליה אכווא דמיא** כו' לא גרסינן: **וזבין ליה ושדי ליה בנהרא.** להכי זבין להו דאי הוה משתייר מידי לגננין אזלא לאיבוד דמכמשא בשבת ונמצא מכשילן לעתיד לבא דלא מייתי ירקי לסעודת שבת: **דסמכא דעתייהו.** שנסמכין עניים לאותו ירק ואומרים אין אנו צריכין לקנות ושמא לא ישתייר שם כלום ואין להן מה לאכול בשבת: **אין מאכילין אותן לבהמה.** משום ביזוי אוכלין (ח) ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם. אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל(ט): זורק לנהר והולכין למקום אחר ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן כך שמעתי: **מילתא דשיבתא.** מנהג שדים שמזיקין למי שאוכל ואינו נוטל ידיו. דשיבתא כהך דגרסינן במסכת יומא (דף עז:) אמר אביי משום שיבתא. והוה תלי ליה להאי כוזא דמיא כי היכי דלימשו ידייהו מינה: **כר מהא.** חוץ מזו דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל:

משום

מסורת הש"ס

א) [ברכות כח. וע"ש פרש"י כתובות סו:], ב) שבת לב., ג) מגילה כח., ד) [בע"י ליתא], ה) [גירס' הערוך בחניכתי פי' שלא כניתי לו שם], ו) [פי' הערוך ערך חנך אפי' שם שכינו לו אחרים לא קראתיו], ז) [פי' אם ובע"י גרס אם], ח) חולין יח., ט) [מנחות עה:], י) [אפשר דבנוסחאות שהיה לפני תוס' היה כך אבל לפנינו ליתא], כ) [קידושין עג:], ל) [וע"ע תוספות קידושין עג: ד"ה היום ותום' ב"ב כג. ד"ה אמר].

◆

תורה אור השלם

1. קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: בראשית לב יא

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברבי שמעון: (ב) שם דקיימא באתרה תליסר שנין ולא נפלה יומא חד כו' ניתי מר ונקיף א"ל: (ג) שם בפני מי שגדול ממני בחכמה ולא הרהרתי: (ד) שם הוי מלי כווא מיניה ותלי ליה: (ה) רש"י ד"ה ה"ג מפולת כו' דנהרא הס"ד ואח"כ מה"ד מפולת וכו' החומות הס"ד ומה"ד מפולת שאמרו כו' עליהן הס"ד ומה"ד בבריאות כו' עליהן הס"ד ומה"ד וכשאינן ראויות כו': (ו) ד"ה ה"ג לא כו' ביתי הס"ד ומה"ד ולא הלכתי כו': (ז) ד"ה בהכינתו כו' בני אדם לגנאי כגון: (ח) ד"ה אין מאכילין כו' ביזוי אוכלין דמיחזי כבועט: (ט) תוס' ד"ה א"ל כו' אמר רבא והאי רב אדא: (י) ד"ה בהכינתו כו' שמכנין אותו בני אדם לגנאי כגון שם לווי בחניכתו פי' כינוהו בשם משפחתו דייש משפחה שמכנין בני אדם לכל המשפחה וקוראין בחניכת שם לווי כמו שם חניכת:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' כי הוה ליה. רשום קו על מלת ליה:

עין משפט
נר מצוה

טו א מיי' פ"ב מהלכות תעניות הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ד:
ב מיי' פי"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה ו טוש"ע י"ד סימן קטו סעיף ה בהג"ה:
ג מיי' פ"ג מהלכות ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סימן פה סעיף בן:
ד מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ט טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף טז ועיין טוש"ע א"ח סימן קנא סעיף בן:

◆

גליון הש"ם

גמ' קסבר מאכל אדם אין מאכילים לבהמה. מג"א סימן קעא ס"ק א:

◆

מוסף רש"י

נעניתי לך. דברתי למולך יותר מן הראוי (ברכות כח.) דברתי יותר מדי (כתובות סו:). **מנכין לו מזכיותיו.** פוחתין (שבת לב.). **קטנתי מכל החסדים.** הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית וגו' (שם). **ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה.** גרסתי שגורה בפי תמיד (מגילה כח.). **ולא קראתי לחבירי בהכינתו.** אם כינו שם לחבירו לגנאי (שם). **בחניכתו.** אפילו אותו כינוי שמקודר ויבא לו ממשפחתו שם דופי, כמו (גיטין פח:) כתב חניכתו וחניכתה (שם).

◆

רבינו חננאל

שפגע באחד ואמר כמה מכוער כלי זה, שמא כל בני עירך מכוערים כמותך, כיון שידע שחטא התחיל לבקש מחילה, נפק ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז. מילתא דשיבתא. פי', משקה של רפואה.

◆

רבינו גרשום

בריאות. נופלות, מתענין. דקמו אגודא דנהרא. וה"ק (רעועות) [בריאות] ולא ראויות ליפול, לאפוקי דקאי אגודא דנהרא דאע"ג דאין רעועות הואיל וראויות ליפול דאכלה להו מיא אין מתענין עליהן, והויא לה (א) נמי בריאות ראויות ליפול, דקאי באתרא, לאחר שהיתה רעועה, דהא כיון דקם באתרא הויא כבריאה, וכיון דהויא רעועה הויא ראויה ליפול. קטנתי מכל החסדים. כלומר נתמעטו דזכיות בשביל נסים, כי במקלי וגו'. בהכינתו. שכבר קוראין לו. ולא (ב) בחניכתי. שאני קריתי לי שם. ביומא דעיבא. ודזיקא(ג). וזבין להו. דאי יתרי ומפסדי לא הוו מייתי בערב שבת אחר. ולא אתו למיזבן. וזימנין דלא יתרי להו כלום וסמכו עליה, ולא הוה להן מאכל לשן(ב)בתא. מילתא דשיבתא הוה גמיר, שהיה יודע שרוח רעה שורה (על המים) [על הידים]. ותלי כווא דמיא. (נמי) [כלין שנוטלין בו את ידיהן, ונכנסין. בר מהא. דהוה פתח לבבא.

א) נראה מזה דלפינו היה גורס לא נמי כהכלא אשיתא וכו' והוא נמי פירוש על בריאות ולאויות ליפול ולא כפרש"י. ב) נ"י רבינו בתעניתי בייז לנפוף וכ"ה בערוך ערך חנך ולפיכך פי' רבינו שאני קריתי וכו' ובערוך כתוב שלא כיניתי לו שם ואולי דגם בדברי רבינו צריך להגיה כן ול"ע. ג) נראה דהספר כאן ול"ל ודזיקא הוה סייר לכולהו מתא וכו' וכל ירקא דהוו פייש להו לגינאי וזבין להו וכו'.